

ADRIAN SZYDLIK

UNIwersytet Gdański
Wydział Prawa i Administracji
E-MAIL: ADRIANSZYDLIKK@GMAIL.COM

PIOTR GAJEWSKI

UNIwersytet Gdański
Wydział Prawa i Administracji
E-MAIL: PMBGAJEWSKI@GMAIL.COM

DATA ZGŁOSZENIA: 22.12.2017
DATA PRZYJĘCIA DO DRUKU: 18.06.2018

Ochrona rodziny w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej a przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece

STRESZCZENIE

Rodzina jako podstawowa grupa społeczna podlega pewnej autonomii, mimo to w niektórych przypadkach ustawodawca wprowadza odpowiednie przepisy związane z ochroną tej instytucji. Przypadki te wynikają z Konstytucji RP, a zwłaszcza z Kodeksu karnego, który przewiduje zagrożenia karne w razie popełnienia określonych przestępstw. Szczególne uregulowania przewidziane są także dla przesłuchiwania małoletnich, co stanowi realizację zasady ochrony praw dziecka.

SŁOWA KLUCZOWE

ochrona, rodzina, Konstytucja RP, przestępstwa, opieka, prawa dziecka, bigamia, znęcanie się, niealimentacja, kazirodztwo, adopcja, przesłuchiwanie małoletnich

Wstęp

Tworzenie regulacji wpływających na funkcjonowanie rodziny jest rzeczą trudną, ponieważ rodzina jako podstawowa grupa społeczna powinna podlegać pewnej samodzielności. Ustawodawca nie powinien wchodzić w autonomię, której podlega rodzina, ponieważ prawo powinno być *ultima ratio*

w regulowaniu stosunków wewnątrz danej rodziny – interwencja organów państwowych albo sądu powinna następować tylko wówczas, gdy dochodzi do takich sytuacji, których krewni nie są w stanie rozwiązać. W doktrynie wyróżnia się pogląd, że zgodnie z zasadą pomocniczości zawartą w Preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej państwo nie powinno przejmować takich zadań, z którymi mogłaby sobie poradzić rodzina, natomiast powinno pomagać obywatelom w sytuacjach patologicznych, z którymi nie mogą sobie dać rady¹.

Polski ustrojodawca w art. 48 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Konstytucji RP) zagwarantował rodzicom prawo do swobodnego wychowywania dzieci, zgodnie ze swoimi przekonaniem, ale uwzględniając przy wychowaniu stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Przepis ten ma na celu zagwarantowanie autonomii w rodzinach, a także ma za zadanie chronić przed próbą wpływania państwa na wychowanie dzieci, co charakteryzuje państwa totalitarne.

W niniejszej pracy autorzy zamierzają po pierwsze wykazać, że polski ustawodawca zagwarantował przewidzianą przez ustrojodawcę ochronę wartości wymienionych w art. 18 Konstytucji RP poprzez zawarcie w Kodeksie karnym rozdziału XXVI, dotyczącego przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, a po drugie, że polski ustawodawca poprzez wprowadzenie przestępstw objętych rozdziałem XXVI nie naruszył autonomii rodziny, a nadto wprowadził penalizację takich sytuacji, w których nie jest możliwe rozwiązanie rodzinnych problemów bez pomocy aparatu władzy państwowej.

Celem niniejszej pracy będzie również wykazanie, że polski ustawodawca poprzez rozdział XXVI Kodeksu karnego oraz unormowania dotyczące przesłuchiwania małoletnich pokrzywdzonych przestępstwami objętymi rozdziałem XXVI Kodeksu karnego zrealizował obowiązek ochrony praw dziecka, spoczywający na nim na podstawie art. 72 Konstytucji RP.

Konstytucyjna ochrona rodziny oraz praw dziecka

Art. 18 Konstytucji RP zapewnia opiekę i ochronę Rzeczypospolitej Polskiej dla małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny, rodziny, rodzicielstwa i macierzyństwa. W piśmiennictwie wyrażany jest pogląd, iż art. 18 Konstytucji RP pełni dwojaką funkcję – zarówno elementu aksjologii konstytucyjnej, jak i elementu celu i zadań władzy publicznej². Należy uznać, że wartości

---

¹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 152, Nb. 8, pkt 8.

² T. Smoczyński, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 49, Nb. 54.

chronione przez art. 18 Konstytucji RP zawierają się w przedmiocie ochrony, który stanowi rozdział XXVI Kodeksu karnego. Ponadto, zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego art. 18 Konstytucji RP ma charakter programowy³, a władza ustawodawcza ma za zadanie zapewnić na drodze prawodawstwa zwykłego wypełnienie terminu „ochrona”⁴. W piśmiennictwie podkreśla się, że określenie „ochrona” stanowi także obowiązek nałożony na państwo, aby w sferze stanowienia i stosowania prawa nie doprowadzało ono do „zagrożenia małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa ze strony obcych podmiotów w sferze moralnej, społecznej, gospodarczej, obyczajowej czy religijnej”⁵. Podnosi się przy tym, że powodem zawarcia w tym przepisie – obok rodzicielstwa – macierzyństwa jest ochrona macierzyństwa kobiety w trakcie oczekiwania na narodzenie się dziecka⁶.

Art. 72 ust. 1 Konstytucji RP nakłada obowiązek zapewnienia przez Rzeczpospolitą Polską praw dziecka. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzeczeniu sformułował definicję „praw dziecka” na gruncie polskiej Konstytucji i przyjął, że za prawa dziecka w odniesieniu do nakazu ochrony jego dobra, będącego nadrzędną zasadą polskiego prawa rodzinnego, której są podporządkowane wszystkie regulacje dotyczące tegoż prawa, należy uważać „nakaz zapewnienia ochrony interesów małoletniego, który w praktyce sam może jej dochodzić w bardzo ograniczonym zakresie”⁷. W doktrynie podkreśla się również, że przy realizacji dobra dziecka władze publiczne muszą zapewnić dzieciom niezbędną pomoc i opiekę⁸. Art. 72 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP ma charakter zarówno gwarancyjny, jak i zobowiązujący – jego zadaniem jest nałożenie obowiązku na organy władzy publicznej, aby zapewniły warunki prawne do ochrony praw dziecka. Wprowadzone obwarowania rzeczywiście powinny doprowadzić do ochrony praw dzieci i nie mogą doprowadzać do ich ograniczenia lub pogorszenia. Co więcej, z art. 72 ust. 1 zd. 2 Konstytucji RP wynika obowiązek natychmiastowego podjęcia działań przez władze publiczne w przypadku jakichkolwiek zagrożeń dla dziecka⁹.

---

³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., SK 10/08, OTK-A 2010/9/99.

⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 maja 2000 r., U 6/98, OTK 2000/4/108.

⁵ L. Garlicki, *Komentarz do art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] idem, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 5, pkt. 8.

⁶ T. Smoczyński, [w:] *System prawa prywatnego...*, op. cit., s. 50, Nb. 55.

⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK-A 2003/4/32.

⁸ L. Garlicki, *Komentarz do art. 72 konstytucji*, [w:] idem, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, op. cit., s. 3.

⁹ M. Dąbrowski, [w:] *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Chmaj, Warszawa 2016, s. 221–222.

Należy zastanowić się nad tym, czy przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece spełniają wymóg proporcjonalności ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności. Przestępstwa rozdziału XXVI Kodeksu karnego mogłyby stanowić naruszenie prawa rodziców do wychowywania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniami. Przykładowo, rodzice mogliby uważać, że ich małoletnie dziecko, mimo niewystarczającego wieku, jest odpowiednio dojrzałe do spożywania napojów alkoholowych. Jest to oczywiście błędne rozumowanie – przepis art. 208 k.k. ma na celu ochronę zdrowia publicznego młodzieży, gdyż spożywanie alkoholu szkodzi komórkom nerwowym rozwijającym się w młodym wieku. Innym przykładem, kiedy dochodzi do ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności, jest naruszenie art. 18 Konstytucji RP poprzez przestępstwo bigamii, które zakłóca prawo do swobodnego wyboru małżonka. Według między innymi Bogusława Banaszaka małżeństwo powinno opierać się przede wszystkim na zasadzie dobrowolności¹⁰. Przestępstwo bigamii jest proporcjonalnym ograniczeniem praw człowieka, ponieważ chroni ono stabilność stosunków rodzinnych i małżeńskich. Pozostawanie w podwójnym związku małżeńskim powoduje trudności na gruncie prawa cywilnego – ustawodawca zdecydował się na zapobieżenie powstawaniu problematycznych sytuacji poprzez wprowadzenie przestępstwa bigamii do Kodeksu karnego w celu odstrasżającym.

Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece

Jak wspomniano, rodzina, opieka i młodzież są dobrami chronionymi nie tylko w Konstytucji RP, ale także na gruncie rozdziału XXVI Kodeksu karnego¹¹ (zwanego dalej k.k.). W treści regulacji zawartych we wskazanym rozdziale k.k. widoczna jest funkcja subsydiarności prawa karnego i uznania go za *ultima ratio*, czyli środek, który powinien być stosowany tylko w ostateczności¹². Należy zgodzić się przez to ze stanowiskiem Mariana Cieślaka, zdaniem którego ograniczenia oraz dolegliwości regulowane w prawie karnym nie mogą przekraczać skali niezbędnej do realizacji celów prawa karnego. Cieślak uważał, że dolegliwości oraz ograniczenia wolności człowieka stanowią zło, które może być usprawiedliwione tylko wtedy, gdy jest to niezbędne z punktu widzenia celu danego działania – uniknięcia większego zła albo osiągnięcia korzyści, które przyniosą większą korzyść niż wartość ujemna użytego środka¹³. W przypadku przestępstw przeciwko rodzinie i opiece

¹⁰ B. Banaszak, op. cit., s. 148, Nb. 2, pkt 2.

¹¹ Ustawa Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 roku (DzU nr 88, poz 553 ze zm.).

¹² J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2015, s. 102.

¹³ M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, t. III, Kraków 2011, s. 107.

prawo karne stosuje sankcje, aby uchronić członków rodziny przed szkodliwymi działaniami krewnych, mających zły wpływ zarówno na ich zdrowie psychiczne, jak i fizyczne. Ustawodawca za pomocą prawa karnego dąży również do wyeliminowania zjawisk patologicznych w rodzinach. Do przestępstw uregulowanych rozdziałem XXVI k.k. dochodzi tylko w sytuacjach, w których członkowie rodziny samodzielnie nie są w stanie porozumieć się, a także, gdy pomiędzy krewnymi nie ma już jakichkolwiek więzi uczuciowych albo są one bardzo ograniczone. W sytuacjach takich prawo karne jest jedynym, ostatecznym rozwiązaniem, mogącym przywrócić stan równowagi w rodzinie.

Polski ustawodawca przewidział w tym rozdziale siedem podstawowych typów przestępstw. Są to: bigamia (art. 206 k.k.), znęcanie się (art. 207 k.k.), rozpijanie małoletniego (art. 208 k.k.), niealimentacja (art. 209 k.k.), porzucenie, uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego lub osoby nieporadnej (art. 210 i 211 k.k.) oraz organizowanie adopcji wbrew przepisom ustawy (art. 211a k.k.). W literaturze zauważa się również, że niektóre przestępstwa przeciwko rodzinie znalazły się poza zakresem tego rozdziału. Są to między innymi kazirodztwo (art. 201 k.k.) czy też obcowanie płciowe z małoletnim (art. 200 k.k.¹⁴). Poza tym wiele przestępstw z polskiego Kodeksu karnego może zostać popełnionych także na szkodę małoletniego, jak na przykład zabójstwo z art. 148 k.k. czy dyskryminacja z art. 119 k.k.

Bigamia

Pierwsze z przestępstw objętych rozdziałem XXVI, czyli bigamia, polega na powtórnym zawarciu małżeństwa pomimo pozostawania w poprzednim związku małżeńskim. Artykuł 206 k.k. ma na celu ochronę zawartego już związku małżeńskiego oraz monogamii jako podstawy rodziny¹⁵. W literaturze prawniczej autorzy podnoszą także, że przedmiotem ochrony jest sam autorytet aktu prawnego zawarcia małżeństwa. Bigamia według większości autorów to przestępstwo materialne (choć występowały także poglądy, na przykład Jerzego Śliwowskiego, że jest to przestępstwo formalne¹⁶), a także indywidualne właściwe, ponieważ może je popełnić tylko osoba, która pozostaje w prawnie istniejącym związku, tj. żonata lub zamężna¹⁷. Jak wskazano wyżej, akt bigamii zachodzi w sytuacji podwójnego małżeństwa. Zgod-

---

¹⁴ T. Dukiet-Nagórska, *Prawo karne. Część ogólna, szczegółowa i wojskowa*, Warszawa 2016, s. 425.

¹⁵ T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 713.

¹⁶ Zob. J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975.

¹⁷ K. Banasik, *Bigamia w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 9, s. 62.

nie z art. 1 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹⁸ do zawarcia małżeństwa dochodzi, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, że wступują w związek małżeński. Zgodnie z § 2 możliwe jest także zawarcie małżeństwa, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu Kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Jeśli mężczyzna i kobieta są polskimi obywatelami i przebywają za granicą, mogą także zawrzeć małżeństwo przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.

Przestępstwo to może być popełnione przez działanie, które zachodzi w momencie składania oświadczenia woli przez osobę/osoby, które pozostają już w jednym związku małżeńskim¹⁹. Bigamia nie jest przestępstwem trwałym, ale o skutkach trwałych²⁰, bowiem w tego typu przestępstwach skutki utrzymują się przez długi czas bądź są nawet nieodwracalne. Co więcej, bigamia jest przestępstwem umyślnym, może być popełniona z zamiarem bezpośrednim lub też ewentualnym²¹. Jeśli druga z osób ma świadomość, że zawiera związek małżeński z osobą, która nie jest stanu wolnego, wówczas może odpowiadać według jednej z form zjawiskowych przestępstwa: podżegania lub pomocnictwa. Dwużeństwa mogą dopuścić się osoby, które pozostają w separacji, natomiast jego znamion nie wypełniają osoby żyjące w konkubinacie²².

W doktrynie wielokrotnie podaje się w wątpliwość sens karalności przestępstwa bigamii, między innymi w pracach Jarosława Warylewskiego²³. Wprowadzanie karnoprawnych sankcji związanych z powtórным zawarciem małżeństwa nie odstrasza od zawierania kolejnych małżeństw. Przed wszystkim przestępstwo to niesie z sobą skutki głównie na płaszczyźnie prawa cywilnego. Sankcje w prawie cywilnym są bardziej represyjne, a pozostawanie w kilku związkach małżeńskich niesie problemy związane głównie z ustaleniem majątku małżonków czy też dziedziczeniem. Prawo karne nie musi zatem ingerować w kwestię bigamii, zgodnie z zasadą jego subsydiarności.

---

¹⁸ Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 roku (DzU nr 9, poz. 59 ze zm.).

¹⁹ A. Wąsek, *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1: *Komentarz do art. 117–121*, Warszawa 2006, s. 1025.

²⁰ A. Ratajczak, *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*, Warszawa 1980, s. 110.

²¹ D. Charko, *Bigamia w polskim prawie karnym*, „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 490.

²² M. Mozgawa, *Bigamia*, Warszawa 2011, s. 92.

²³ Zob. J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2012.

Przestępstwo znęcania się

Przestępstwo znęcania się zostało uregulowane w artykule 207 k.k. W tym przypadku rodzina chroniona jest przed zamachami skierowanymi na życie, zdrowie, nietykalność cielesną, wolność oraz cześć²⁴. Gdy czyn ten skierowany jest przeciwko osobie nieporadnej ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, może się go dopuścić każdy. Natomiast gdy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa lub pozostająca ze sprawcą w stosunku zależności, jest to przestępstwo indywidualne.

Do znamion przedmiotowych tego przestępstwa należy fizyczne lub psychiczne znęcanie się nad osobami wyżej wymienionymi. Wymagane jest działanie lub zaniechanie polegające na zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzających się lub jednorazowych, lecz intensywnych i rozciągniętych w czasie²⁵. Poparcie tak określonych znamion znęcania się ukształtowało się także w innych orzeczeniach²⁶. Zgodnie z poglądami zawartymi w wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie: „Wyjątkowo za znęcanie można również uznać postępowanie ograniczone do jednego zdarczenia zwartego czasowo i miejscowo, lecz odznaczające się intensywnością w zadawaniu dolegliwości fizycznych lub psychicznych”²⁷. Z różnymi z kolei stanowiskami w orzecznictwie spotykamy się przy rozważaniu, czy przestępstwo to można popełnić tylko w zamiarze bezpośrednim (jak twierdzi Sąd Apelacyjny w Gdańsku²⁸), czy także w zamiarze ewentualnym (jak przyjął Sąd Najwyższy²⁹).

Charakterystycznym elementem znęcania się jest przewaga sprawcy nad pokrzywdzonym, której nie może się on przeciwstawić. Działanie sprawcy pozostaje jednak znęcaniem niezależnie od faktu, czy druga osoba sprzeciwia się mu i próbuje się bronić³⁰. Nie jest zatem możliwe wzajemne znęca-

---

²⁴ M. Bojarski, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012, s. 551.

²⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 roku, sygn. akt VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7–8/86.

²⁶ Zob. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 roku, sygn. akt II AKA 388/11, LEX nr 1129381.

²⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 grudnia 2014 roku, sygn. akt II AKA 221/14, LEX nr 1630572.

²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 sierpnia 2014 roku, sygn. akt II AKA 236/14, LEX nr 1668567.

²⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 roku, sygn. akt III KK 157/17, LEX nr 2329441.

³⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 roku, sygn. akt II AKA 1/16, LEX nr 2025618.

nie się dwóch osób nad sobą w tym samym czasie, na przykład małżonków. Bez wątplenia znęcanie się to działanie zawinione. Może być ono powtarzające się, dokonywane z premedytacją i z góry powziętym zamiarem³¹.

Należy ono także do przestępstw wieloczynowych, czyli takich, których czas popełnienia wyznacza ostatni moment działania sprawcy³². Jako przykład na ukazanie wielości zachowań, które mogą wypełniać znamiona znęcania się, można wskazać postanowienie Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2017 roku³³. Zgodnie z nim: „Sprowadzanie do wspólnego domu obcych kobiet, pozostających tam w godzinach nocnych, można uznać za przejaw znęcania się nad żoną i córkami”. Niektórzy autorzy, jak na przykład Andrzej Marek, uznają, że znęcania się można się dopuścić również przez zaniechanie, na przykład dręczenie głodem czy nieopalenie zimnego mieszkania³⁴. Przestępstwo znęcania się może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z innymi przestępstwami, na przykład z art. 197 k.k.³⁵ (czyli zgwałceniem).

W przypadku przestępstwa znęcania się polski ustawodawca nie naruszył w żadnym stopniu autonomii rodziny, gdyż w tej kwestii instytucje takie jak rodzina mogą nie być w stanie poradzić sobie z naruszeniami, a co za tym idzie niezbędna może okazać się interwencja ze strony organów państwa. Znęcanie się jest więc dobrym przykładem na zilustrowanie przypadku, w którym choć dochodzi do naruszenia samodzielności rodziny, to jednak działanie aparatu państwowego w reakcji na taki czyn nie narusza zasady proporcjonalności na gruncie prawa karnego.

Rozpijanie małoletniego jako przestępstwo powszechne

Kolejnym z przestępstw jest rozpijanie małoletniego. Dopuścić się go może osoba, która dostarcza małoletniemu napój alkoholowy, ułatwia jego spożycie lub nakłania go do spożycia takiego napoju. Artykuł 208 k.k. chroni zatem małoletniego przed wywołaniem u niego nawyku picia alkoholu, co mogłoby w sposób negatywny wpłynąć na jego fizyczny i psychiczny rozwój³⁶.

---

³¹ D. Słomińska-Butowski, *Ratio mediacji a przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece w postępowaniu przygotowawczym*, „Kwartalnik ADR” 2012, nr 2 (18), s. 136.

³² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 lipca 2013 roku, sygn. akt II AKA 119/13, LEX nr 1353821.

³³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2017 roku, sygn. akt II KK 133/17, LEX nr 2342157.

³⁴ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 471.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 roku, sygn. akt III KK 81/16, LEX nr 2141230.

³⁶ M. Bojarski, op. cit., s. 551.

Rozpijania małoletniego może się dopuścić każdy, zatem ma ono charakter powszechny. Dostarczanie napoju alkoholowego polega najczęściej na jego sprzedaży bądź też częstowaniu alkoholem. Ułatwianie spożycia to zakup alkoholu lub zapewnienie warunków do jego spożycia. Nakłanianie to wywoływanie u małoletniego chęci spożycia napoju zawierającego alkohol, rozbudzenie u pokrzywdzonego skłonności do spożywania alkoholu lub umocnienie w nim tej skłonności, nie zaś inne powody, jak na przykład ułatwienie zbliżenia seksualnego³⁷.

Co do zasady rozpijanie małoletniego jest czynnością złożoną i zakłada wielość zachowań sprawcy, bowiem jednorazowe zachowanie, na przykład w postaci namawiania małoletnich do spożycia piwa, nie prowadzi do ich rozpijania³⁸. Zgodnie jednak z postanowieniem Sądu Najwyższego z 10 marca 2017 roku³⁹: „Wykładnia znamienia «rozpija», użytego w treści art. 208 k.k., sprowadzająca się do stwierdzenia, że do jego wyczerpania nie jest konieczne działanie przez dłuższy okres, a wystarczy działanie jednorazowe, ale mające intensywny przebieg, jest trafna”. Wystarczająca może być zatem jednorazowa czynność, o ile szczególne okoliczności wskażą, że u małoletniego rozwinie się nawyk picia alkoholu, na przykład pojedyncze podanie wódki małoletniemu uzależnionemu od alkoholu.

Przestępstwo rozpijania małoletniego może pozostawać w zbiegu z przestępstwem określonym w art. 43 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁴⁰, czyli sprzedażą alkoholu w wypadkach, kiedy jest to zabronione, na przykład osobie małoletniej. Przestępstwo rozpijania małoletniego to przestępstwo formalne (bezsuktywne), które można popełnić umyślnie, w zamiarze bezpośrednim bądź też ewentualnym⁴¹. W literaturze przedmiotu występują także poglądy, zgodnie z którymi dostarczanie i ułatwianie mogą być objęte zamiarem bezpośrednim albo ewentualnym, natomiast nakłanianie (z uwagi na zbieżność treściową z podżeganiem) – jedynie z zamiarem bezpośrednim⁴². Kryminalizacja rozpijania

---

³⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 lipca 2015 roku, sygn. akt II AKa 236/15, KSAG 2015/4/276–281.

³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 czerwca 2013 roku, sygn. akt II AKa 162/13, LEX nr 1342241.

³⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2017 roku, sygn. akt V KK 13/17, LEX nr 2269114.

⁴⁰ Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 roku (DzU nr. 35, poz. 230 ze zm.).

⁴¹ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 531.

⁴² A. Marek, op. cit., s. 474.

małoletniego także nie prowadzi do naruszenia autonomii rodziny, ze względu na brak możliwości prawidłowej oceny skutków swoich zachowań przez osobę małoletnią. W tym przypadku, ze względu na zdrowie, życie i szczególnie ochronę młodych osób, wymagane jest odpowiednie usankcjonowanie przez ustawodawcę czynu polegającego na ich rozpijaniu.

Niealimentacja

Następnym z przestępstw zawartych w rozdziale XXVI k.k. jest niealimentacja. Art. 209 k.k. ustanowiony został w celu ochrony nie tylko najbliższej rodziny, ale także każdego uprawnionego do świadczeń alimentacyjnych. Niealimentacja to przestępstwo trwałe⁴³, materialne⁴⁴ oraz indywidualne właściwe⁴⁵, ponieważ jego sprawcą może być tylko osoba, która jest zobowiązana do wykonania świadczenia alimentacyjnego⁴⁶. Jest także przestępstwem umyślnym. W doktrynie dominuje pogląd, że może być ono popełnione tylko w zamiarze bezpośrednim⁴⁷.

Czynność sprawcza polega na uchylaniu się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem lub innym organem albo inną umową, jeśli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku⁴⁸: „Uchylaniem się od płacenia alimentów w rozumieniu art. 209 k.k. jest tylko taka sytuacja, gdy sprawca, mając ku temu realne i faktyczne możliwości, alimentów nie płaci i czyni to celowo”. Łączna wysokość zaległości w tym przypadku musi wynosić równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Przed nowelą z 23 marca 2017 roku⁴⁹ przepis ten wymagał, aby niealimentacja nosiła znamię „uporczywości”. Okres niealimentacji obejmujący na przykład dwa

---

⁴³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 roku, sygn. akt III KK 414/14.

⁴⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 roku, sygn. akt II KK 179/12.

⁴⁵ S. Hypś, *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, Warszawa 2014, s. 831.

⁴⁶ T. Dukiet-Nagórska, op. cit., s. 427.

⁴⁷ S. Hypś, op. cit., s. 835.

⁴⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 kwietnia 2015 roku, sygn. akt II AKa 62/15, LEX nr 1730142.

⁴⁹ Ustawa z dnia 23 marca 2017 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (DzU poz 768).

miesiące nie spełniał zatem tego ustawowego znamienia. W kwestii rozumienia pojęcia „uporczywości” występował spór w doktrynie, bowiem część jej przedstawicieli twierdziła, że o uporczywości decyduje tylko czynnik obiektywny, czyli powtarzalność zachowania sprawcy⁵⁰. Natomiast Sąd Najwyższy na przykład w wyroku z 3 lipca 2017 roku⁵¹ opowiedział się za obiektywno-subiektywną wykładnią, w której znamię to ma wyrażać psychicznie nastawienie sprawcy oraz jego złą wolę. Wobec niniejszych kłopotów w wykładni zdecydowano się na usunięcie znamienia „uporczywości” ze wskazanego przepisu.

Pod pojęciem uchylania się należy natomiast rozumieć złą wolę sprawcy, który pomimo posiadanych funduszy nie łoży na utrzymanie osoby uprawnionej. W ramach tego pojęcia mieści się także negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do nałożonego na nią obowiązku⁵². „Dla realizacji występku niezbędne jest m.in. niebudzące wątpliwości wykazanie, iż w wyniku zaniechania [...] pokrzywdzony narażony został na niemożność zaspokojenia podstawowych, a nie wszystkich, potrzeb życiowych”⁵³. Jednakże teza ta nie ma do końca aktualnego charakteru, gdyż po wskazanej wyżej noweli z 2017 roku w typie podstawowym przestępstwa zostało usunięte znamię „narażania na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”, a zostało ono zawarte w § 1a art. 209 k.k., czyli w typie kwalifikowanym przestępstwa niealimentacji. Samo uchylanie się od pielęgnacji i opieki nie wyczerpuje znamienia uchylania się odłożenia na utrzymanie z § 1a art. 209 k.k.⁵⁴ Do podstawowych potrzeb życiowych można zaliczyć wyżywienie, odzież, mieszkanie, koszty leczenia czy zdobycie wykształcenia⁵⁵. Powyższy stan związany z „uchylaniem się” musi ponadto utrzymywać się przez dłuższy czas. Obligatoryjne jest zatem wystąpienie łączne dwóch przesłanek: stwierdzenie uchylenia się od wykonania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem lub innym organem albo inną umową oraz

---

⁵⁰ Zob. O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, *Prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 1971, s. 216.

⁵¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2007 roku, sygn. akt III KK 144/07, LEX nr 307769.

⁵² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 roku, sygn. akt II KRN 204/96, LEX nr 26252.

⁵³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 stycznia 2005 roku, II AKo 1/05, LEX nr 147197.

⁵⁴ Tak jeszcze na gruncie uprzednio obowiązującego brzmienia art. 209 k.k., Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 maja 2012 roku, sygn. akt II KK 106/12, OSNKW 2012/10/107.

⁵⁵ K. Majchrzak, *Przestępstwo uporczywej niealimentacji*, „Prawo Kanoniczne” 2016, t. 59, nr 3, s. 149.

łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości musi stanowić równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe musi wynosić co najmniej 3 miesiące.

Ściganie tego przestępstwa aktualnie następuje na wniosek pokrzywdzonego lub odpowiedniego organu. Słusznym rozwiązaniem wydaje się także wprowadzenie do polskiego porządku prawnego karalności z urzędu przestępstwa niealimentacji, co przewidują przypadki określone w § 3 art. 209 k.k. Wprowadzenie tego typu rozwiązań ma przede wszystkim funkcję odstraszającą, co prowadzi do zwiększenia się ilości osób, które spełniają obowiązek alimentacyjny ze względu na zagrożenie karne. Jedynie na marginesie warto w tym miejscu wspomnieć o szeroko idących konsekwencjach w zakresie prawa cywilnego, które powiązane są z brakiem zapłaty alimentów. Obie te dziedziny prawa – prawo karne i prawo cywilne – w tym zakresie mają charakter uzupełniający.

Porzucenie i uprowadzenie małoletnich lub osób nieporadnych, organizowanie adopcji wbrew przepisom ustawy

Artykuł 210 k.k. dotyczy porzucenia małoletniego lub osoby nieporadnej. Konsekwencją tego przestępstwa jest naruszenie opieki nad małoletnim poniżej lat 15 albo osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny. Osoby te są chronione przez powyższy przepis ze względu na brak zdolności kierowania własnym zachowaniem, brak możliwości zatroszczenia się o siebie oraz ze względu na to, że nie są w pełni dojrzałe zarówno psychicznie, jak i fizycznie⁵⁶. Omawiane przestępstwo ma charakter indywidualny, ponieważ sprawcą może być tylko ten, na kim ciąży obowiązek opieki.

Ustawodawca nie definiuje pojęcia porzucenia. Jednakże w doktrynie znamię porzucenia określa się jako pozostawienie pokrzywdzonego na pastwę losu, czyli w obliczu sytuacji, wobec której nie jest on w stanie sobie poradzić⁵⁷. Według Lecha Gardockiego „porzucenie to nieuzasadniona sytuacja oddalenia się od osoby wymagającej troszczenia się o nią, bez zapewnienia jej opieki ze strony innych osób lub instytucji”⁵⁸. Zgodnie zaś z orzeczeniem Sądu Najwyższego: „Do istoty «porzucenia» należy więc pozostawienie osoby, nad którą miała być roztoczona opieka, własnemu losowi, przy czym chodzi tu nie tylko o zaniechanie sprawowania opieki nad osobą małoletnią lub nieporadną, lecz także o uniemożliwienie takiej osobie udzie-

⁵⁶ J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1975, s. 425.

⁵⁷ M. Bojarski, *op. cit.*, s. 553.

⁵⁸ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 279.

lenia natychmiastowego wsparcia”⁵⁹. Określony obowiązek opieki może wynikać z ustawy (jak na przykład obowiązki rodzica według Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego), z wyroku sądowego (na przykład wyroku rozwodowego), z umowy czy też z konkretnego stanu faktycznego⁶⁰. Niektórzy autorzy, jak na przykład Ryszard A. Stefański, dodają dodatkowo do tych źródeł dobrowolne zobowiązanie do wykonywania opieki czy zasady współżycia społecznego⁶¹. Często przywoływanym przykładem w literaturze związanym z wypełnieniem znamion tego przestępstwa jest porzucenie własnego dziecka na przykład w lesie, gdzie nie może ono uzyskać wsparcia ze strony osób trzecich, czy też opuszczenie przez opiekuna/nianię domu w sytuacji, gdy został im powierzony obowiązek opieki nad danym dzieckiem. Oznacza to, że karalne jest zostawienie dziecka w miejscu, w którym pomoc od innych osób jest żadna lub też znikoma, na przykład w nieuczęszczanym parku czy na polnej drodze. Koniecznym jest zatem wystąpienie dwóch elementów: opuszczenia osoby oraz uniemożliwienia innym jej wsparcia (pomocy)⁶². Nie będzie więc przestępstwem porzucenia pozostawienie dziecka w szpitalu bądź też w „oknie życia”⁶³.

Do wypełnienia znamion porzucenia wystarczy sama czynność, nie jest wymagany określony skutek czy krzywda, zatem ma ono charakter formalny⁶⁴. Wyjątkiem jest jednak § 2 art. 210 k.k., który przewiduje typ kwalifikowany przestępstwa porzucenia i do spełnienia jego znamion wymagany jest skutek w postaci śmierci osoby wskazanej w § 1. Przestępstwa tego można dokonać w zamiarze bezpośrednim albo ewentualnym. Sprawca natomiast musi zdawać sobie sprawę ze spoczywającego na nim obowiązku opieki oraz być świadomy tego, że określonym zachowaniem pozbawia osobę troski lub godzi się na taką ewentualność⁶⁵. Co więcej, jak orzekł Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie: „Oddanie dziecka pod opiekę publiczną, mające związek z koniecznością wykonania prawomocnej decyzji o wydaleniu, nie będzie wyczerpywać znamion czynu zabronionego z art. 210 § 1 k.k.”⁶⁶.

---

⁵⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2001 roku, sygn. akt V KKN 94/99, LEX nr 49445.

⁶⁰ M. Andrzejewski, *Prawna ochrona rodziny*, Warszawa 1999, s. 125.

⁶¹ R. A. Stefański, *Prawo karne – część szczegółowa*, Warszawa 2009, s. 290.

⁶² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 lipca 2014 roku, sygn. akt I ACa 206/14, LEX nr 1506654.

⁶³ A. Kilińska-Pękacz, *Przestępstwo porzucenia dziecka*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 4, s. 26.

⁶⁴ R. Góral, *Praktyczny komentarz. Kodeks karny*, Warszawa 2007, s. 352.

⁶⁵ V. Konarska-Wrzošek, *Ochrona dziecka w prawie karnym*, Toruń 1999, s. 127.

⁶⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 września 2007 roku, sygn. akt II OSK 1706/06.

Małoletnich poniżej lat 15 oraz osób nieporadnych ze względu na ich stan psychiczny lub fizyczny dotyczy także kolejny artykuł k.k. W art. 211 k.k., który dotyczy przestępstwa uprowadzenia małoletniego lub osoby nieporadnej, chroni się przede wszystkim prawidłowe sprawowanie opieki i nadzoru nad tymi osobami⁶⁷, a sprawcą przestępstwa może być każdy, ma ono zatem charakter powszechny. Do znamion tego przestępstwa należy przede wszystkim uprowadzenie lub zatrzymanie wyżej wymienionych osób wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru. Pod definicją uprowadzenia kryje się zabranie określonej osoby w inne miejsce wbrew woli osoby powołanej do opieki, a zatrzymanie wiąże się z nakłonieniem lub zmuszeniem podopiecznego do przebywania w określonym miejscu⁶⁸.

Jest to przestępstwo skutkowe i może zostać popełnione tylko umyślnie. Uprowadzenie lub zatrzymanie to występki umyślne, który może zostać popełniony w zamiarze bezpośrednim oraz ewentualnym⁶⁹. Sprawcą tego przestępstwa często bywa rodzic, któremu odebrano, ograniczono albo zawieszono władzę rodzicielską nad dzieckiem. Ponadto, kolejny raz ze względu na ochronę małoletnich nie podlega dyskusji to, iż wymagana jest tutaj interwencja aparatu władzy państwowej i wprowadzenie odpowiednich sankcji karnych przez polskiego ustawodawcę.

Ostatnim z przestępstw przewidzianym w tym rozdziale Kodeksu karnego jest organizowanie adopcji dzieci wbrew przepisom ustawy (art. 211a k.k.). Musi ono zostać popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Ustawa karna przewiduje w tym zakresie karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Unormowania dotyczące specjalnego trybu przesłuchiwania małoletnich pokrzywdzonych oraz świadków jako realizacja zasady ochrony praw dziecka

Kolejnym przykładem ochrony praw dziecka oraz ochrony stosunków rodzinnych jest specjalny reżim przesłuchiwania małoletnich pokrzywdzonych i świadków poniżej lat piętnastu, który jest przewidziany przepisami

---

⁶⁷ A. Ratajczak, op. cit., s. 223.

⁶⁸ K. Buczkowski, *Uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki. Analiza orzeczeń sądowych w sprawach o przestępstwo z art. 211 k.k.*, „Prawo w działaniu. Sprawy karne” 2014, nr 19, s. 141.

⁶⁹ O. Górniok, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 695.

ustawy Kodeks postępowania karnego⁷⁰ (dalej: k.p.k.). Artykuł 185a i 185b k.p.k. statuuje przesłanki dopuszczalności przesłuchania małoletnich oraz reguluje postępowanie przy przesłuchiowaniu małoletnich objętych zakresem tychże przepisów. Zarówno małoletniego świadka, jak i małoletniego pokrzywdzonego przesłuchuje się w obecności biegłego psychologa. Powyższe ma na celu zagwarantowanie fachowej opieki nad przesłuchiwanym, aby zapewnić mu jak najdogodniejsze warunki do zeznania o przestępstwie, którego był ofiarą lub świadkiem. Przy zeznawaniu może dochodzić do przypominania sobie traumatycznych przeżyć, stąd też konieczna jest opieka psychologa, który zapewni wsparcie psychiczne oraz fachową pomoc dziecku. Celem obecności biegłego psychologa podczas przesłuchiowania małoletniego jest również stwierdzenie wiarygodności składanych przez niego zeznań. W piśmiennictwie postuluje się, aby sposób i charakter przesłuchiowania małoletniego poniżej lat 15 był uzależniony od stopnia rozwoju psychofizycznego przesłuchiwanego oraz ustalonych warunków rodzinnych i osobistych⁷¹. Ponadto, praktyka sądowa wskazuje na to, że dogodniejsze dla dziecka jest, aby przesłuchiwał je sędzia tej samej płci⁷².

Artykuł 185a k.p.k. reguluje postępowanie przy przesłuchiowaniu małoletniego pokrzywdzonego przestępstwami popełnionymi z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przeciwko wolności, przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz przeciwko rodzinie i opiece. Możliwe jest tylko jednorazowe przesłuchanie takiego małoletniego i tylko wówczas, gdy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. W przypadku, gdy sąd ustali, że zeznania świadka nie będą istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, należy odstąpić od przesłuchania w ogóle⁷³.

Wyjątkami od sytuacji, gdy małoletniego można przesłuchać tylko raz, są: wyjście na jaw istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, albo żądanie ponownego przesłuchania przez oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Wyjątki te mogą zajść zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego⁷⁴. Nie jest możliwe, aby sąd odmówił ponow-

---

⁷⁰ Ustawa Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 roku (DzU nr 89, poz. 555).

⁷¹ J. Mierzwińska-Lorencka, *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym*, Warszawa 2012, s. 151.

⁷² Ibidem, s. 154.

⁷³ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2017, s. 709–710, pkt 3.

⁷⁴ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 236, pkt 2.

nego przesłuchania, gdy na jaw wyjdą istotne okoliczności, tłumacząc to tym, że małoletni pokrzywdzony będzie znowu narażony psychicznie poprzez zmuszanie go do opowiadania o traumatycznych przeżyciach⁷⁵. Jednakże, w razie rzeczywistej niemożności złożenia przez pokrzywdzonego dodatkowych zeznań z powodu jego blokady psychicznej, nie można uwzględnić wniosku dowodowego o ponowne przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego – należy uznać, że blokada psychiczna zachodząca podczas pierwszego przesłuchania jest wystarczającą przesłanką, która powoduje niemożność ponownego przesłuchania. W razie żądania ponownego przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego z powodu braku obrońcy podczas pierwszego przesłuchania ważne jest, aby ponowne przesłuchanie nie doprowadziło do pogorszenia stanu psychicznego małoletniego⁷⁶. Samo złożenie wniosku o powtórne przesłuchanie nie oznacza konieczności jego zarządzenia, gdyż taki wniosek podlega dyrektywom oceny z art. 170 k.p.k., co wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego⁷⁷. Sąd Najwyższy orzekł także, że wniosek o ponowne przesłuchanie małoletniego może być zgłoszony co do nowych okoliczności przez wszystkie strony, a co do oskarżonego – tylko przez oskarżonego lub jego obrońcę⁷⁸.

Fakt bycia przesłuchiwanym jest niewątpliwie bardzo trudnym przeżyciem dla małoletniego. Dlatego też ustawodawca zdecydował się na zakreślenie zamkniętego katalogu osób, które mogą być obecne przy przesłuchiowaniu małoletniego. Są to: prokurator, obrońca, pełnomocnik pokrzywdzonego, a także osoba wskazana przez pokrzywdzonego albo jego przedstawiciela ustawowy, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi małoletniego. Należy pozytywnie uznać ograniczenie obecności osoby wskazanej przez pokrzywdzonego albo jego przedstawiciela ustawowego do takiej osoby, która nie ogranicza swobody wypowiedzi małoletniego, ponieważ mogłoby dochodzić do sytuacji, gdy podczas przesłuchania mógłby być obecny na sali sam oskarżony albo osoba, która wprawdzie nie popełniła przestępstwa na szkodę małoletniego, ale była świadkiem popełniania takiego przestępstwa i nie pomagała małoletniemu albo nawet pomagała oskarżonemu. Korzystnie należy także ocenić unormowanie, które nakazuje sądowi wyznaczyć oskarżonemu obrońcę z urzędu, jeżeli oskarżony powiadomiony o przesłuchiowaniu małoletniego nie ma obrońcy z wyboru. Za *ratio legis* tego przepi-

⁷⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2008 r., V KK 231/07, OSNKW 2008/4/27.

⁷⁶ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Artykuły 1–467*, Warszawa 2014, s. 654–655, pkt. 6–7.

⁷⁷ K. T. Boratyńska, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016, s. 503, Nb. 1, pkt 1.

⁷⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2011 r., III KK 278/10, OSNKW 2011/8/69.

su należy uznać ochronę zdrowia psychicznego małoletniego, aby nie musiał kolejny raz opowiadać traumatycznych i krępujących okoliczności popełnienia wobec niego przestępstwa. obrońca z urzędu jest wyznaczany przez sąd tylko do tej konkretnej czynności⁷⁹.

Art. 185a § 4 k.p.k. reguluje, że jest możliwe przesłuchanie małoletniego, który w chwili przesłuchania ukończył 15 lat, według norm postępowania przewidzianych w art. 185a § 1–3, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny. W doktrynie postuluje się, że potrzebna jest opinia biegłego psychologa, która ustali wpływ przesłuchania na stan psychiczny pokrzywdzonego⁸⁰.

Art. 185b k.p.k. reguluje postępowanie przy przesłuchiwanie małoletniego świadka, który był świadkiem przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, albo przeciwko rodzinie i opiece. Art. 185b § 1 nakazuje przesłuchiwanie na warunkach z art. 185a § 1–3, jeżeli zeznania świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Ponadto, art. 185b § 2 k.p.k. nakazuje przesłuchiwanie świadka, który w chwili przesłuchania skończył lat 15, przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, ale tylko jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Co więcej, art. 185b § 3 wyłącza stosowanie takich regulacji w wypadkach, gdy świadek współdziałał w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne, lub czyn świadka pozostaje w związku z czynem, o który toczy się postępowanie karne.

Podsumowanie

Ustawodawca zawarł w rozdziale XXVI Kodeksu karnego szeroki katalog przestępstw, których przedmiotem ochrony jest rodzina lub opieka. Należy zastanowić się jednak nad sensem penalizacji niektórych z nich. Wątpliwości budzić może karalność przestępstwa bigamii. Zawarcie kolejnego małżeństwa niesie poważne skutki na płaszczyźnie prawa cywilnego. Wprowadzanie karnoprawnych sankcji dotyczących powtórnego zawarcia małżeństwa niewystarczająco odstrasza od zawierania takich związków. Sankcje

---

⁷⁹ T. Grzegorzczak, op. cit., s. 655.

⁸⁰ K. T. Boratyńska, op. cit., s. 506.

cywilnoprawne są znacznie dotkliwsze i zdecydowanie bardziej wpływają na sprawcę bigamii niż sankcje karnoprawne. Bycie w kilku związkach małżeńskich niesie z sobą poważne problemy dotyczące między innymi ustalenia wspólnego majątku małżonków albo poprawnego przeprowadzenia dziedziczenia. Prawo karne powinno być *ultima ratio*, czyli wykorzystywane w ostateczności. Należy uznać przez to, że cywilnoprawne reperkusje zawarcia ponownego związku małżeńskiego wystarczająco odstraszą od bycia w kilku związkach małżeńskich, a sankcjonowanie takich zjawisk na gruncie prawa karnego jest niecelowe.

De lege ferenda powinno się także rozważyć sens dokonywania przesłuchań małoletnich w obecności prokuratora i obrońcy. Obecność dodatkowych osób podczas przesłuchania wzmaga w małoletnim stres oraz poczucie traumatyczności sytuacji. Warto rozważenia byłoby, aby zarówno prokurator, jak i obrońca przesyłali do sądu listę pytań, które chcieliby zadać małoletniemu. Sędzia dokonujący przesłuchania zadawałby je w imieniu odpowiednio prokuratora lub obrońcy, a po dokonaniu przesłuchania otrzymaliby oni protokół zawierający odpowiedzi na ich pytania. Bez wątpienia odpowiadanie na obciążające psychicznie pytania jest łatwiejsze, jeżeli odpowiada się na nie przed mniejszą liczbą osób.

FAMILY PROTECTION IN THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF POLAND AND CRIMES AGAINST FAMILY AND CARE

ABSTRACT

Family as a basic social group is a subject of a certain autonomy, but in some cases legislator introduces relevant provisions related to protection of this institution. They result from the Constitution of the RP and the Penal Code, that involves criminal threat if some crimes were committed. Special rules are provided for the interrogation of minors as the implementation of the principle of children's rights protection.

KEYWORDS

protection, family, Constitution of the RP, crimes, care, children's rights, bigamy, bullying, no feeding, incest, adoption, interrogation of minors

BIBLIOGRAFIA

1. Andrzejewski M., *Prawna ochrona rodziny*, Warszawa 1999.
2. Banasik K., *Bigamia w polskim prawie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 9.
3. Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
4. Bojarski M., *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012.
5. Bojarski T., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2011.

6. Buczkowski K., *Urowadzenie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki. Analiza orzeczeń sądowych w sprawach o przestępstwo z art. 211 k.k.*, „Prawo w działaniu. Sprawy karne” 2014, nr 19.
7. Charko D., *Bigamia w polskim prawie karnym*, „Studia Elckie” 2012, nr 14.
8. Cieślak M., *Dzieła wybrane*, t. III, Kraków 2011.
9. Dukiet-Nagórska T., *Prawo karne. Część ogólna, szczegółowa i wojskowa*, Warszawa 2016.
10. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
11. Garlicki L., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2003.
12. Góral R., *Praktyczny komentarz. Kodeks karny*, Warszawa 2007.
13. Górniok O., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2006.
14. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego*, t. 1: *Artykuły 1–467*, Warszawa 2014.
15. Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014.
16. Hypś S., *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, Warszawa 2014.
17. Kilińska-Pękacz A., *Przestępstwo porzucenia dziecka*, „Prokuratura i Prawo” 2016, nr 4.
18. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016.
19. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2017.
20. Konarska-Wrzosek V., *Ochrona dziecka w prawie karnym*, Toruń 1999.
21. Kotowski W., Kurzępa B., *Przestępstwa pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2007.
22. Księżopolska-Breś A., *Uwagi na temat przestępstwa z art. 211a k.k.*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 3 (47).
23. Majchrzak K., *Przestępstwo uporczywej niealimentacji*, „Prawo Kanoniczne” 2016, t. 59, nr 3.
24. Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
25. Mierzińska-Lorencka J., *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym*, Warszawa 2012.
26. Mozgawa M., *Bigamia*, Warszawa 2011.
27. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 stycznia 2005 roku, II AKO 1/05, LEX nr 147197.
28. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2017 roku, sygn. akt V KK 13/17, LEX nr 2269114.
29. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 roku, sygn. akt II KRN 204/96, LEX nr 26252.
30. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2017 roku, sygn. akt II KK 133/17, LEX nr 2342157.
31. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 roku, sygn. akt III KK 157/17, LEX nr 2329441.
32. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 roku, sygn. akt III KK 81/16, LEX nr 2141230.
33. R. Góral, *Praktyczny komentarz. Kodeks karny*, Warszawa 2007.
34. Ratajczyk A., *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*, Warszawa 1980.
35. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 maja 2012 roku, sygn. akt II KK 106/12, OSNKW 2012/10/107.
36. Słomińska-Butowski D., *Ratio mediacji a przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece w postępowaniu przygotowawczym*, „Kwartalnik ADR” 2012, nr 2 (18).

37. Stefański R. A., *Prawo karne – część szczegółowa*, Warszawa 2009.
38. *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2014.
39. Śliwowski J., *Prawo karne*, Warszawa 1975.
40. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 roku, sygn. akt VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7–8/86.
41. Ustawa Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 roku (DzU nr 88, poz. 553 ze zm.).
42. Ustawa Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 roku (DzU nr 88, poz. 553 ze zm.).
43. Ustawa Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 roku (DzU nr 89, poz. 555).
44. Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 roku (DzU nr 9, poz. 59 ze zm.).
45. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dnia 26 października 1982 roku (DzU nr 35, poz. 230 ze zm.).
46. Ustawa z dnia 23 marca 2017 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (DzU poz. 768).
47. Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2015.
48. Warylewski J., *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2012.
49. Wąsek A., *Kodeks karny. Część szczegółowa*, t. 1: *Komentarz do art. 117–121*, Warszawa 2006.
50. *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, red. M. Chmaj, Warszawa 2016.
51. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 12 września 2007 roku, sygn. akt II OSK 1706/06.
52. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 lipca 2014 roku, sygn. akt I ACa 206/14, LEX nr 1506654.
53. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 23 kwietnia 2015 roku, sygn. akt II AKa 62/15, LEX nr 1730142.
54. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 lipca 2015 roku, sygn. akt II AKa 236/15, KSAG 2015/4/276–281.
55. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 sierpnia 2014 roku, sygn. akt II AKa 236/14, LEX nr 1668567.
56. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 czerwca 2013 roku, sygn. akt II AKa 162/13, LEX nr 1342241.
57. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 grudnia 2014 roku, sygn. akt II AKa 221/14, LEX nr 1630572.
58. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 lipca 2013 roku, sygn. akt II AKa 119/13, LEX nr 1353821.
59. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 roku, sygn. akt II AKa 1/16, LEX nr 2025618.
60. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 roku, sygn. akt II AKa 388/11, LEX nr 1129381.
61. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2008 r., V KK 231/07, OSNKW 2008/4/27.
62. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 roku, sygn. akt II KK 179/12.
63. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2011 r., III KK 278/10, OSNKW 2011/8/69.

64. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2007 roku, sygn. akt III KK 144/07, LEX nr 307769.
65. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2001 roku, sygn. akt V KKN 94/99, LEX nr 49445.
66. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 roku, sygn. akt III KK 414/14.
67. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK-A 2003/4/32.
68. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., SK 10/08, OTK-A 2010/9/99.
69. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 maja 2000 r., U 6/98, OTK 2000/4/108.

